

*Јелена Бирманчевић**

Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

*Данијела Павловић***

Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

ОД ДАНАС ДО СУТРА: РАДНИ УСЛОВИ НЕФОРМАЛНИХ САКУПЉАЧА СЕКУНДАРНИХ СИРОВИНА У УСЛОВИМА COVID - 19 КРИЗЕ***

Сажетак

Неформални сакупљачи секундарних сировина живе и раде у веома лошим условима, а у контексту измењеном COVID-19 кризом јавиле су се нове тешкоће које су додатно угрозиле њихов положај. Више него раније, потребно је показати солидарност према овој друштвено рањивој групи која доприноси целокупном друштву. Основна истраживачка намена овог рада је да на конзистентан начин прикаже нови контекст у којем раде неформални сакупљачи, односно да идентификује нове тешкоће са којима се они суочавају. Методолошки приступ обухвата анализу садржаја претходних истраживања и теренско истраживање (упитник и интервју са 15 неформалних сакупљача) реализовано на територији града Шабац. Резултати истраживања указују на неповољан утицај COVID-19 кризе на контекст рада неформалних сакупљача, који се огледа у: ограничењу радног времена; онемогућавању рада на депонијама и улицама (због карантина, полицијског часа или строже контроле забрањених активности везаних за неформално сакупљање); ограничењу сарадње са домаћинствима која не желе

* dzunabirmancevic@gmail.com

** danijela.pavlovic@fpn.bg.ac.rs

*** Рад је настао на основу излагања на научно-стручној конференцији „Солидарност у свету који се мења: перспективе и изазови за социјални рад и социјалну политику“, одржане 4. јуна 2021. године на Универзитету у Београду – Факултету политичких наука, као и под окриљем научног пројекта „Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту“ (број пројекта: 179076).

да буду у контакту са неформалним сакупљачима због страха од вируса; повећаном ризику угрожавања здравља. Нови контекст рада је узроковао бројне тешкоће, попут смањења зараде, гладовања, повећања конкуренције на ограниченим местима рада и нарушавања здравља. Подршка неформалним сакупљачима од стране јавног сектора у отежаним условима није довољна, а континуирана подршка у природи обезбеђена је углавном кроз цивилни сектор. Изазови са којима се сусрећу неформални сакупљачи захтевају измену приступа политике и праксе, као и подстицање друштвене солидарности.

Кључне речи: неформални сакупљачи секундарних сировина, сакупљање отпада, Роми, COVID-19, солидарност.

УВОД

Проактивни одговор је пресудан за сузбијање било које епидемије болести, али је корона вирус завладао светом и био је изненађење за већину земаља. У почетку свет није био припремљен за пандемију, укључујући и неприпремљеност најмоћнијих светских сила. Убрзо након избијања COVID-19 кризе, Светска здравствена организација издала је смернице о томе како ублажити ширење пандемије, а након тога су многе земље усвојиле и друге смернице за сузбијање ширења вируса. Иако су се последице одразиле практично на целокупну популацију, ове мере су посебно погодиле маргинализоване, социјално изоловане и вулнерабилне групе људи, као што су и неформални сакупљачи секундарних сировина. Ова вулнерабилна група живи и ради у веома лошим условима, а у контексту измењеном COVID-19 кризом јавиле су се нове тешкоће које су додатно угрозиле њихов положај. Узимајући у обзир да неформални сакупљачи обично раде на улици, на местима где се отпад одлаже (контејнери и несанитарне депоније) или сарађујући са приватним домаћинствима (откупљујући отпад који могу продати или вршећи услугу чишћења гараже, шупе, подрума, и друго), претпоставља се да је пандемија нарочито негативно утицала на њихов рад. Први случајеви заражених новим корона вирусом у Републици Србији регистровани су 5. марта 2020. године, а 15. марта у земљи је проглашено ванредно стање уз увођење бројних мера (самоизолација/кућни карантин за особе старије од 65 година, затварање васпитно-образовних установа, редуковање радног времена бројних институција, забрана путовања, итд.) са

циљем да се смање социјални контакти између људи и спречи ширење новог, непознатог вируса. Период забране кретања је онемогућио неформалним сакупљачима да раде, док су страх од ширења заразе и препоруке за спречавање ширења вируса умањиле спремност на сарадњу приватних домаћинстава са неформалним сакупљачима. Многим неформалним сакупљачима ова делатност представља основни, некада и једини извор прихода (Бирманчевић, 2019), те се намеће питање: уколико су неформални сакупљачи остали без основних прихода, да ли је постојала подршка овој групи радника и у којој мери? Осим тога, они углавном раде без адекватне заштитне опреме (заштитне рукавице, маске, комбинезони), немају ни адекватну опрему за сакупљање, нити адекватна превозна средства (сировине се транспортују углавном бициклама, запрежним возилима, а у веома малом броју случајева тракторима, аутомобилима и мањим камионима) што повећава ризик од нарушавања здравља, нарочито у контексту кризе.

НЕФОРМАЛНИ САКУПЉАЧИ СЕКУНДАРНИХ СИРОВИНА (ТЕРМИНОЛОГИЈА И ЗНАЧЕЊЕ)

Неформалну рециклажу отпада врше сиромашне и маргинализоване друштвене групе које прибегавају уклањању отпада или скупљању отпада за стварање прихода, а неки чак и за свакодневно преживљавање. Закон о управљању отпадом (ЗУО) (чл. 5, тачка 29) дефинише сакупљача отпада као физичко или правно лице које сакупља отпад, док се за сакупљање отпада у чл. 5, тачки 28, наводи да подразумева прикупљање отпада, али укључује и његово прелиминарно разврставање и складиштење ради транспорта до постројења за управљање отпадом (ЗУО, чл. 5, тачка 28). Неформални сакупљачи секундарних сировина својим радом доприносе локалном економском развоју, јавном здрављу и сигурности и одрживој животној средини (WIEGO, 2020). Ипак, ова група радника и чланови њихових породица живе и раде у врло тешким условима, сиромаштву и уз недовољну подршку од стране шире заједнице. Они раде без дозволе, неопходне адекватне заштитне опреме, алата и превозних средстава, константно се излажући здравственим ризицима и ризицима од повреда на раду. Осим тога, живе у изузетно лошим условима са недовољно развијеном комуналном инфраструктуром и окружени отпадом (Бирманчевић, 2019).

Лица ангажована у неформалној економији представљају нарочито рањиву групу становништва услед дејства више фактора, као што су: (1) неизвесност радног статуса, услед одсуства формалноправног основа радног ангажмана; (2) необезбеђеност средствима за заштиту на раду; (3) неформални посао који обављају често је њихов једини извор прихода; (4) неостваривање права из социјалног осигурања, јер као нерегистровани радници не уплаћују доприносе. Негативни ефекти наведених фактора угрожености додатно су појачани пандемијом изазваном корона вирусом. Међу запосленима у неформалној економији, сакупљачи секундарних сировина препознати су као посебно рањива група, која је и пре избијања епидемије била у вишеструком ризику од сиромаштва (Брадаш, Рељановић и Секуловић, 2020).

Корона вирус донео је изазове и за формални и за неформални сектор управљања отпадом. Суочавање неформалних сакупљача са овим изазовима, отежано је рањивошћу неформалног сектора сакупљања, која је повезана са несигурношћу радног окружења (као што су отворене депоније, улице или импровизоване шупе за сортирање прикупљеног отпада) и недостатком приступа и (или) неадекватним коришћењем заштитне опреме. Пандемија COVID-19 отежала је веома тешке радне услове неформалних сакупљача, а мониторинг утицаја и трендова одговора на ове изазове је важан, како би се указало на неодложне захтеве неформалних сакупљача у новом контексту, са дизајном интервенција неодложне подршке (Dias, Abussafy, Gonçalves, Martins, 2020). Промена положаја сакупљача секундарних сировина изазвана пандемијом, огледа се у ограничењу кретања, смањењу количине прикупљеног материјала, паду цене по којој прикупљени материјал могу продати и повећању здравствених ризика (Касумовић и Момчиловић, 2020).

МЕТОД

Поступак прикупљања података

Ради прикупљања података за потребе писања овог рада коришћене су следеће методе: (1) анализа садржаја докумената; (2) испитивање, односно упитник и дубински интервју као технике испитивања; (3) непосредно посматрање. Што се тиче испитивања, реч је о интервјуу у којем испитивач жели да дође до што већег броја информација од сваког испитаника, што значи да одговори на постављена питања треба да буду опширна, прецизна и детаљна. За разлику од других инструмената, овде се тежи откривању

узрока неких појава и објашњењу и интерпретацији проблема који се испитује. Анализиран је садржај релевантних извештаја, саопштења, претходних истраживања, научних радова и сл. Теренско истраживање спроведено је у априлу 2021. године, на територији града Шабац, у природним условима, тачније у неформалном ромском насељу недалеко од центра града.

Са испитаницима је успостављен однос поверења, захваљујући најави доласка здравственом медијатору у овом насељу и подршци пруженој од стране испитаника који су истраживачице методом снежне грудве, повезали са другим испитаницима. Испитаницима је објашњена сврха истраживања, процедура испитивања и правила о анонимности испитаника, након чега су замољени да потпишу информисану сагласност о учешћу у истраживању. Објашњено им је да потписивањем сагласности штите себе од ризика повреде поверљивости подељених информација. Испитаницима је потписаном информисаном сагласношћу о учешћу у истраживању гарантовано да ће аудио записи бити анонимни, без икаквих референци о њиховом идентитету, у власништву истраживачица и да неће бити дељени.

Узорак

Узорак је чинило 15 неформалних сакупљача секундарних сировина. Сви пунолетни испитаници ($n=14$) и родитељ малолетног испитаника ($n=1$), пристали су да се разговор забележи у виду аудио записа. У полној структури испитаника очекивано доминира мушки пол и чини 86,67% узорка, јер се сакупљањем претежно баве мушкарци. Жене су подзаступљене у овом занимању, па тако и у узорку овог истраживања у ком је заступљено 13,33% испитаница. У графикону бр. 1 приказана је етничка припадност у ком се испитаници подједнако изјашњавају као ромске (40%) или муслиманске етничке припадности (40%), док се преостали испитаници изјашњавају своју етничку припадност као српску (20%).

Графикон бр. 1: Етничка припадност

У узорку су заступљене све старосне групе, што је такође очекивано, јер су у сакупљање неретко укључени, осим радно способних, и пензионери и деца. Просечна старост испитаника обухваћена овим узорком (аритметичка средина) износи 49,06. Најмлађи испитаник има 14 година, а најстарији 71 годину.

Једну од потешкоћа у планирању истраживања чинила је тежина проналажења испитаника вољних за учешће у истраживању, а она је превазиђена успостављањем контакта са здравственом медијаторком из насеља неформалних сакупљача. У фази реализације постојала је тешкоћа око избора термина за одлазак на терен. Било је потребно да се обезбеди поштовање мера за спречавање ширења вируса, због чега је одлучено да испитивање буде реализовано на отвореном простору (у дворишту испитаника). Међутим, када су временски услови погодни за испитивање на отвореном, испитаници углавном одлазе у сакупљање секундарних сировина. Захваљујући сарадњи са здравственом медијаторком, договорен је термин када су временски услови повољни, а довољан број неформалних сакупљача није на послу.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Увиди из посматрања

Истраживање је спроведено у неформалном ромском насељу, надамак центра града Шабац. У насељу није обезбеђена адекватна путна инфраструктура: пут није асфалтиран, а аутомобилом је отежан улазак у насеље због стрмог спуста на самом улазу у

насеље и удубљењима на путу. У кишним условима пут је блатњав. У насељу нема уличног осветљења. Раније није било контејнера за одлагање отпада, а од недавно су обезбеђена два контејнера. У насељу није обезбеђена комунална инфраструктура, становници немају приступ чистој води и струји. Депонија која је окруживала ово насеље је очишћена, обезбеђен је један мобилни тоалет фирме „Тоi-Тоi“. У двориштима домаћинстава може се видети отпад, који неформални сакупљачи доносе кући са места сакупљања, како би га сортирали по врсти пре одношења на откуп. У насељу готово да нема аутомобила и коња, а како су временски услови били погодни у тренутку боравака на терену, претпоставка је да су неки становници насеља отишли превозним средством у сакупљање.

Становници насеља на отвореном не носе једнократне заштитне маске, мада се ни не групишу у већем броју по двориштима домаћинстава. Деца у насељу се играју колицима која се користе као превозно средство за транспорт секундарних сировина. У насељу је примећено неколико огласних табли откупљивача секундарних сировина, али не постоји податак колико њих је из насеља регистровано за обављање ове делатности.

Становници насеља се међусобно добро познају и деле заједничке проблеме који произилазе из неадекватне обезбеђености насеља у ком живе (необезбеђеност приступа чистој води, струји, неизграђен пут, неосветљеност улице), иако су нека домаћинства боље опремљена од других. Неки од становника насеља били су заинтересовани за испитивање, што су показали самосталним приласком и постављањем питања. Неформални сакупљачи изражавају став да о њиховим проблемима треба да се зна, као и наду да ће им неко помоћи.

НОВЕ ТЕШКОЋЕ У РАДУ НЕФОРМАЛНИХ САКУПЉАЧА ИЗАЗВАНЕ COVID-19 КРИЗОМ

Период ванредног стања у држави, у ком је на снази била мера забране кретања, представљао је најтамније раздобље од почетка пандемије за неформалне сакупљаче, јер како објашњавају испитаници, уколико се не крећу, они губе зараду. Забране кретања правдане су потребом спречавања ширења заразе вирусом, док су, парадоксално, за становнике неформалних ромских насеља ове забране носиле додатне здравствене ризике, како је у њима ограничен приступ води која је кључна за превенцију ширења заразе. Два кључна фактора која забрану кретања чине нарочито тешком за

Роме су: (1) услови живота у неформалним насељима у којима живи много Рома; (2) сиромаштво и начин остваривања зараде (што је између осталог сакупљање отпада – сектор који је остао невидљив за државу приликом конципирања мера за ублажавање економских последица вируса) (Ћурчић, 2020).

Како је многим испитаницима неформално сакупљање једини извор прихода (46,67% узорка), а зарада је толико ниска да не могу да штеде за овакве дане, у овом периоду многи су гладовали. Један испитаник, говорећи о периоду забране кретања, наводи:

„Ау, тад’ смо гладовали к’о керови“.

Нажалост, појава гладовања није узрокована искључиво мером забране кретања. То је реалност неформалних сакупљача повезана са неизвесношћу њиховог посла. Некада се и цео дан у покрету може завршити без зараде или са јако ниском зарадом, недовољном за обезбеђење основних животних намирница за цело домаћинство. Ипак, током периода трајања мере забране кретања глад је била проблем многих породица неформалних сакупљача. Како једна испитаница објашњава:

„Боримо се, некад више гладан него сит, шта ћеш“.

Осим ограничења кретања за време полицијског часа, неформални сакупљачи спутани су у обављању своје делатности забраном уласка на комплекс депонија и узимањем материјала из контејнера, чије је приватно власништво Јавног комуналног предузећа. Они наводе да је комунална полиција више него раније захтевала да напусте депонију или да „не роњају“ по контејнерима. Један испитаник наводи да је његовој супрузи комунална полиција издала казну због неношења заштитне маске и рукавица.

Један од извора секундарних сировина за неформалне сакупљаче могу бити приватна домаћинства: неформални сакупљачи чисте дворишта, подруме, гараже и слично, а потом односе секундарне сировине у фирме за откуп секундарних сировина и на тај начин остварују зараду. Према наводима испитаника грађани више него раније не желе сарадњу са неформалним сакупљачима због страха од заразе:

„Доста неће да прими – терају са капије, циганску мајку псују, терају га, а неко нормално поступа... Изашло њих двојетроје, изашло да ми ... мајку, да ово, да оно... Па шта ћу - ја кажем извините, хвала Вам, шта да се буним? Да будем бијен још“.

Под утицајем ограниченог кретања и сарадње са домаћинствима опала је количина отпада који неформални

сакупљачи могу да прикупе на дневном нивоу, самим тим и њихови приходи.

„Нисам тај човек да кукам.. Данас сам зарадио тих 400 динара: купим да једем, купим прашкове... ето. Сутра опет: Јово – наново“.

Пад количине материјала које неформални сакупљачи могу да сакупе директно утиче на укупну количину рециклираног материјала, будући да су, према грубим проценама, неформални сакупљачи заслужни за 75% рециклираног отпада у Србији.

У условима тренутне пандемије сакупљање и сортирање секундарних сировина излаже их повећаном ризику контакта са клицама вируса, као и другим људима. На пример, обављајући свој посао они рукују материјалима, укључујући медицински отпад, који може бити контаминиран корона вирусом. Ипак, реч је о радницима који зависе од прихода на дневном нивоу. Пропуштање одласка у сакупљање како би остали код куће могао би довести њихова домаћинства у екстремно сиромаштво. Поред свега наведеног, они често живе у неформалним, пренасељеним насељима у којима нису доступни чиста пијаћа вода и санитарни услови (WIEGO, 2020).

Иако је ризик од заражавања вирусом висок, према наводима испитаника, 93,33% њих није имало симптоме корона вируса. Само 6,67% испитаника наводи да је имало симптоме и да је тестирање показало присуство вируса. Већина испитаника, тј. 66,67% има оверену здравствену књижицу, док 20% наводи да има здравствену књижицу која није оверена, а 13,33% не поседује здравствену књижицу. Кроз део упитника о здравственим проблемима, сазнало се да 40% испитаника има неки здравствени проблем, док преосталих 60% наводи да нема здравствене проблеме. Међу неформалним сакупљачима који имају здравствене проблеме, 26,67% лечи здравствени проблем, док се 13,33% не лечи.

У традиционалној ромској породици болест је виђена као нешто што треба крити и чега се треба стидети, а озбиљно се схвата само она болест услед које болесник не може устати из кревета (Радовановић и Кнежевић, 2014). Могуће је да је здравствено стање испитаника лошије него што се стиче утисак према резултатима истраживања. Здравствени проблеми са којима се испитаници суочавају, претежно су хронични здравствени проблеми (пример: циста на јетри, срчани проблеми, уграђени стендови, хронични проблеми са кичмом, проблеми са штитном жлездом, шећер.). Издатке за неопходну медицинску терапију испитаници некада могу да обезбеде, некада не. Према наводима оних који су поделили

висину износа на нивоу породице за медицинску терапију на месечном нивоу, она се креће од 2000 до 5000 РСД. Када немају новац за медицинску терапију, испитаници су одговорили да је најчешће „прескачу“. Већина испитаника наводи да нема страх од заражавања вирусом. Неки то објашњавају чињеницом да су ревакцинисани и сигурношћу у ефективну заштиту од заражавања вирусом ревакцинацијом, док други сматрају да су развили имунитет:

„Ми се не плашимо, на нас цигане то не иде“.

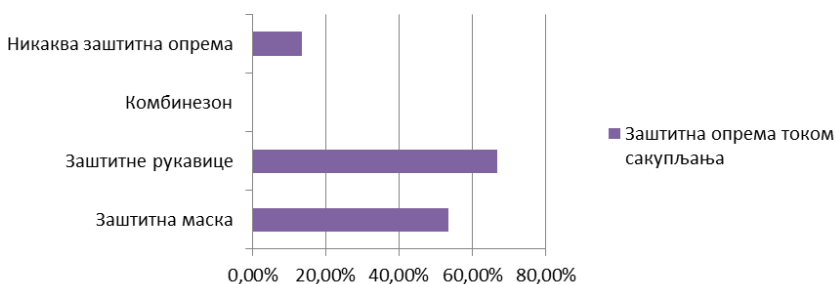
На питање да ли се плаши одласка у школу или у сакупљање, малолетни испитаник одговара:

„Ма нисам се плашио када је то морање“.

Неформални сакупљачи претежно не користе адекватну заштитну опрему за рад. Према резултатима истраживања ни један неформални сакупљач не користи заштитни комбинезон у раду. На графикону бр. 2 приказано је коју заштитну опрему користе неформални сакупљачи током рада: једнократну заштитну маску приликом рада користи 53,33%, док рукавице користи нешто већи број испитаника, односно 66,67%, никакво заштитно средство на раду не користи 13,33%, док заштитну маску и заштитне рукавице приликом рада користи само 33,33% испитаника.

Графикон бр. 2: Заштитна опрема током сакупљања

Заштитна опрема током сакупљања

Подршка неформалним сакупљачима и узајамна солидарност у току COVID-19 кризе

Значајан удео ромске популације у неформалној економији остао је без основних прихода, јер им је обављање делатности онемогућено увођењем ванредног стања и мера усмерених на

очување здравља. Када су у питању неформални сакупљачи секундарних сировина, посебно таргетиране систематске мере подршке су изостале, а помоћ донаторске заједнице и организација цивилног друштва је континуирана, али недовољна (Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, 2020).

На питање да ли су од почетка пандемије добили неки вид подршке од комшија, пријатеља, организација цивилног друштва или представника локалних власти, 46,67% наводи да јесте, док 53,33% наводи да није добило никакав вид подршке. Већина испитаника наводи да су тај период „преживели“ захваљујући подршци у виду основних животних намирница (брашно, уље, млеко, кромпир и сл.) које је на овом простору континуирано обезбеђивала НВО „Хумано срце Шапца“. Ипак, многи у овом периоду нису успевали да задовоље основне животне потребе (гладовали су и нису узимали прописану медикаментну терапију), а поједини истичу да не би преживели поновно увођење ванредног стања. Ђурчић (2020) наводи да иако је у неким ромским насељима постојала подршка у виду хране и хигијенских средстава, пре свега преко Црвеног крста, та подршка није била довољна за задовољење основних животних потреба, а није ни стигла до свих лица у стању потребе.

Скоро половина неформалних сакупљача, тачније 46,67% испитаника, осим прихода од неформалног сакупљања, нема друге изворе прихода. Међу испитаницима који имају неки други извор прихода су: 26,67% испитаника који остварују новчану социјалну помоћ (НСП) у трајном или ограниченом режиму; 20% испитаника који имају додатни посао; и 6,67% испитаника којима помаже члан породице.

Право на НСП у трајном режиму остварује 20% испитаника, а у ограниченом режиму њих 6,67%. Остали, односно 73,33% испитаника не остварује право на НСП. Од почетка пандемије једнократну новчану помоћ (ЈНП) 86,67% испитаника није остварило, док је 13,33% њих остварило. Међу онима који су остварили право на ЈНП, један испитаник (који је корисник права на НСП у трајном режиму) је остварио право на ЈНП у износу од 4.000 РСД, а други испитаник (корисник НСП у ограниченом режиму) у износу од 2.000 РСД.

Просечна оцена могућности ослањања на најближу околину (чланове породице, суседе, блиске пријатеље) је 2.86. Како је приказано на графикону бр. 3, подједнак број испитаника сматра да: уопште не може да се ослони на најближе (20% испитаника); може помало да се ослони на најближе (20% испитаника) и нити може,

нити не може да се ослони на најближе (20% испитаника). Један број испитаника оцењује да може много (26,67%) или у потпуности (6,67% испитаника) да се ослони на своју најближу околину.

Графикон бр. 3: Могућност ослањања на најближе окружење

Могућност ослањања на најближе окружење

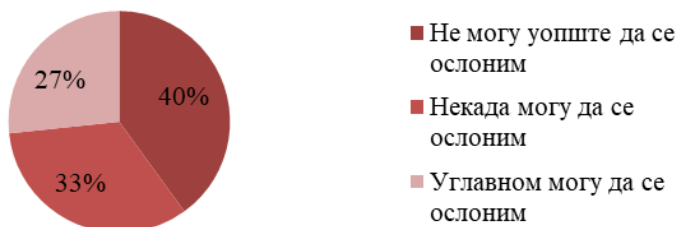
Међугенерациска солидарност у породицама неформалних сакупљача је прилично слаба зато што генерацијски живе у сиромаштву и нису у могућности да се међусобно помажу. Неки испитаници наводе да успевају да се самостално сналазе обављајући сезонске и повремене послове, као што је на пример цепање дрва. Ипак, услед старости и лошег здравственог стања, за неке испитанике алтернативни послови нису опција. Један пензионер објашњава:

„Нема никаквог рада ту, (они) нећу да раду ту за 500-600 динара, разумеш? Они раде други посао људи, шта ћеш. Иду код тебе, код Јанка, код Марка на надницу за 1000 динара. Ја не могу да идем за 1000 динара. Иш'о би ја, ал'ја сам болестан много, ја не могу да товарим. Ја коњом и колима кол'ко узем. Ја тај посао радим годинама, то гвожђе – од тога се живило, од тога сам децу одгајио, а сад'brate ово од када је корона нема од чега да се живи“.

Просечна оцена могућности ослањања на ширу околину је нешто нижа у односу на најближе и износи 2,13. Како је приказано на графикону бр. 4, чак 40% оцењује најнижом оценом могућност ослањања на ширу околину, односно сматра да не може уопште да се ослони на ширу околину. Остали, тачније 33% испитаника, сматрају да некада могу да се ослоне на ширу околину, односно дају оцену два или преосталих 27% да углавном не могу да се ослоне на ширу околину, односно дају оцену један.

Графикон бр. 4: Могућност ослањања на шире окружење

Могућност ослањања на ширу околину

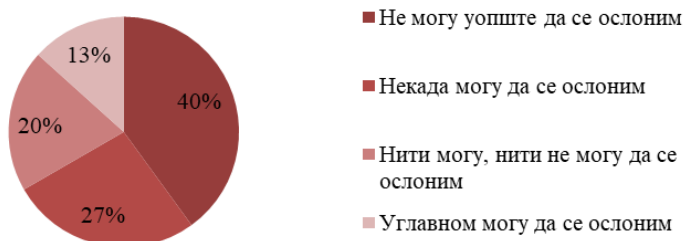
Једна испитаница наводи пример солидарности у заједници, захваљујући чему успева да обезбеди неопходну терапију за себе и свог сина:

„Ја плаћам своје лекове, плаћам синове лекове сваких 20 дана... Ја морам ако треба сваки дан да остављам по 10 динара, 15, 20, 50, да бих ја искупила за 25 дана његову терапију, 2700 (динара)... Некад одем у апотеку, срећа што ме познају овде и онда задужим лекове и онда кад искупим ја отплатим“.

Просечна оцена могућности ослањања на представнике власти је најнижа, али не одудара много од осталих оцена и износи 2,06. На графикону бр. 5 приказани су резултати могућности ослањања на представнике власти који показују да уопште не може да се ослони на представнике власти (оцена један) изражава 40% испитаника. Затим 27% сматра да може понекад да се ослони (оцена два). Један број испитаника, односно 20% оцењује могућност ослањања на представника власти неутралном оценом тројком (нити могу, нити не могу да се ослоним), а преосталих 13% испитаника оцењује четворком, односно сматрају да углавном могу да се ослоне на представнике власти. Многи испитаници истичу захвалност за једнократну универзалну помоћ коју је држава обезбедила и наводе да им је много значила.

Графикон бр. 5: Могућност ослањања на представнике власти

Могућност ослањања на представнике власти

ЗАКЉУЧАК

Резултати истраживања указују на неповољан утицај COVID-19 кризе на контекст рада неформалних сакупљача, који се огледа у: ограничењу радног времена; онемогућавању рада на депонијама и улицама (због карантина, полицијског часа или строже контроле забрањених активности везаних за неформално сакупљање); ограничењу сарадње са домаћинствима која не желе да буду у контакту са неформалним сакупљачима због страха од вируса; повећаном ризику угрожавања здравља. Нови контекст рада је узроковао бројне тешкоће, попут смањења зараде, гладовања, повећања конкуренције на ограниченим местима рада и нарушавања здравља. Подршка неформалним сакупљачима од стране јавног сектора у отежаним условима није довољна, а континуирана подршка у природи обезбеђена је углавном кроз цивилни сектор. Изазови са којима се сусрећу неформални сакупљачи захтевају измену приступа политике и праксе, као и подстицање друштвене солидарности.

Владе морају да обезбеде услове за адекватно спровођење смерница јавног здравља неформалним сакупљачима, не само за добро ове групе радника, него и за добро читавих заједница. Пресудни захтеви на које Владе морају одговорити су: подршка приходу, обезбеђење приступа води, односно санитарним средствима, обезбеђивање заштитне опреме и приступа здравственој и социјалној заштити (WIEGO, 2020).

У циљу инклузије Рома неопходно је регулисати правни статус неформалних сакупљача, односно, уложити више напора у

њихово увођење у формалне токове економије, како би постојао регистар ове групе радника и оснажити њихове представнике, пре свега Синдикат сакупљача секундарних сировина. Потребно је искористити потенцијал рада неформалних сакупљача, али и пружити таргетирану подршку неформалним сакупљачима, нарочито у условима актуелне кризе.

За адекватно спровођење смерница јавног здравља неформалним сакупљачима је неопходно обезбедити адекватне основне животне услове, пре свега приступ чистој пићајој води и изградњу адекватне комуналне инфраструктуре у неформалном насељу или обезбеђење становања на другој локацији. Прекопотребно је обезбедити неформалним сакупљачима заштитну опрему (заштитне рукавице, маске, комбинезоне), како би били у мањем ризику од повреда на раду као што су свакодневне посекотине, али и озбиљног нарушавања здравственог стања које је могуће у контакту са опасним отпадом.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Бирманчевић, Ј. (2019) Животни и радни услови неформалних сакупљача секундарних сировина. Мастер рад. Универзитет у Београду Факултет политичких наука.
- Брадаш, С., Рељановић, М., Секуловић, И. (2020) Утицај епидемије Цовид-19 на положај и права радница и радника у Србији уз посебан осврт на раднике и раднице на првој линији и у неформалној економији и вишеструко погођене категорије. Београд: Фондација Центар за демократију.
- Касумовић, Р., Момчиловић, П. (2020) Сакупљачи секундарних сировина - (не)видљиви радници. Београд: Форум Рома Србије.
- Радовановић, С., Кнежевић, А. (2014) Попис становништва, двомаћинстава и станова 2011. у Републици Србији Роми у Србији. Београд: Републички завод за статистику. ИСБН: 978-86-6161-120-9.
- Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва. 2020. Последице Ковид-19 на положај осетљивих група и група у ризику - узроци, исходи и препоруке. Београд.
- Ћурчић, Д. (2020) Људска права у Србији током првог таласа коронавируса: од негирања опасности до ванредног стања. А 11 – Иницијатива за економска и социјална права

- Центар за друштвена и примењена истраживања Факултет политичких наука Универзитет у Београду (2017). Процена социо-економског положаја неформалних сакупљача у Србији. Резултати истраживања. Београд: „Help-HilfezurSelbsthilfe“ е. V.
- Dias, S., Abussafy, R., Gonçalves, Pedro Martins, J. 2020. *Overview of the impact of the COVID-19 pandemic on inclusive recycling in Brazil*. WIEGO.
- WIEGO. 2020. *WASTE PICKERS: Essential Service Providers at Risk*. [Internet] <https://www.wiego.org/waste-pickers-essential-service-providers-risk>. 19.05.2021.

**Jelena Birmančević
Danijela Pavlović**

**FROM TODAY UNTIL TOMORROW: WORKING
CONDITIONS OF INFORMAL COLLECTORS OF
SECONDARY RAW MATERIALS IN THE CONTEXT OF
COVID-19 CRISIS**

Resume

Informal collectors of secondary raw materials live and work in very poor conditions, and in the context influenced by COVID-19 crisis, new difficulties have arisen which have further endangered their position. More than before, it is necessary to show solidarity towards this socially vulnerable group that contributes to the whole society. The main research purpose of this paper is to consistently present the new context in which informal collectors work, ie to identify new difficulties they face. The methodological approach includes the analysis of the content of previous research and field research (questionnaire and interview with 15 informal collectors) conducted in the city of Sabac. The results of the research indicate the unfavorable impact of the COVID-19 crisis on the context of the work of informal collectors, which is reflected in: limitation of working hours; disabling work on landfills and streets (due to quarantine, curfew or stricter control of prohibited activities related to informal collection); restricting cooperation with households that do not want to be in contact with informal collectors for fear of the virus; increased risk of health hazards. The new work context has caused a number of difficulties, such as declining wages, starvation, increased competition in limited jobs and health problems. Support to informal collectors by the public sector in difficult conditions is not sufficient, and continuous support in kind is provided mainly through the civil sector. The challenges faced by informal collectors require a change in policy and practice approach, as well as the encouragement of social solidarity.

Keywords: informal collectors of secondary raw materials, waste collection, Roma, COVID-19, solidarity.

* Овај рад је примљен 10. фебруара 2022. године, а прихваћен на састанку Редакције 25. фебруара 2022. године.